

Bảo Hộ Kép Tại Châu Âu: Túi Xe Đạp Vừa Là Kiểu Dáng Công Nghiệp, Vừa Là Tác Phẩm Nghệ Thuật

Bạn cho rằng chỉ cần thay đổi màu chỉ may, gắn thêm một logo khác biệt hoặc viện dẫn lý do “tuân theo xu hướng thị trường” là đủ để thoát khỏi cáo buộc xâm phạm kiểu dáng? Phán quyết mới đây của Tòa án Hague (Hà Lan) trong vụ tranh chấp giữa Basil và BRN cho thấy cách tiếp cận đó không còn là “vùng an toàn” cho bên bị kiện.

Vụ việc không chỉ đánh dấu một chiến thắng quan trọng cho nhà sản xuất túi xe đạp Basil, mà còn minh họa sinh động cơ chế “bảo hộ kép” tại Châu Âu - nơi một vật dụng tiện ích hằng ngày đồng thời được bảo vệ chặt chẽ dưới Luật Kiểu dáng Cộng đồng và được ghi nhận như một “tác phẩm” theo Luật Bản quyền.

Trong bài viết này, KENFOX IP & Law Office phân tích các lập luận pháp lý then chốt đã thuyết phục Tòa án bác bỏ hoàn toàn chiến thuật “cắt ghép” thiết kế (*mosaic approach*) của bên vi phạm và khẳng định phạm vi bảo hộ đáng kể dành cho những thiết kế tưởng như “thuần chức năng”.

1. Bối cảnh

Nguyên đơn (**Basil**) cáo buộc Bị đơn (**BRN**) sản xuất và phân phối các mẫu túi xe đạp (BO 202, BO 204, BO 205) sao chép thiết kế của ba dòng sản phẩm thành công của Basil là Miles, Soho và City Shopper. Basil đã khởi kiện yêu cầu áp dụng biện pháp khẩn cấp tạm thời (*preliminary injunction*) dựa trên cơ chế “bảo hộ kép”: vừa bảo hộ kiểu dáng công nghiệp, vừa bảo hộ quyền tác giả.

2. Các phán quyết then chốt của Tòa án

Về hiệu lực quyền (Validity):

- **Bác bỏ lập luận “Tính năng kỹ thuật”:** Tòa án khẳng định túi xe đạp dù là vật dụng chức năng nhưng nhà thiết kế có **mức độ tự do sáng tạo cao** (về hình dáng, khóa, đường nét...). Do đó, thiết kế không bị coi là bị chi phối hoàn toàn bởi chức năng kỹ thuật và đủ điều kiện bảo hộ.
- **Bác bỏ phương pháp “Ghép hình” (Mosaic Approach):** Tòa án bác bỏ nỗ lực của BRN trong việc nhặt nhạnh các chi tiết rời rạc từ nhiều sản phẩm cũ khác nhau để phủ nhận tính mới của kiểu dáng Basil. Việc so sánh phải được thực hiện với từng mẫu đối chứng riêng lẻ, không được “cắt ghép”.
- **Xác lập quyền tác giả cho sản phẩm ứng dụng:** Đối với mẫu City Shopper, Tòa xác nhận sự kết hợp cụ thể của các yếu tố (dù bản thân mỗi yếu tố có thể không mới) đã tạo nên tính nguyên gốc và được bảo hộ quyền tác giả.

Về hành vi xâm phạm (Infringement):

- **Tiêu chuẩn “Ấn tượng tổng thể”:** Tòa án phán quyết rằng các sản phẩm của BRN tạo ra ấn tượng tổng thể giống hệt các mẫu của Basil đối với người dùng hiểu biết.
- **Các thay đổi nhỏ không có tác dụng:** Các nỗ lực tạo sự khác biệt của BRN như: *thêm logo thương hiệu, thay đổi màu chỉ may, thêm dải phản quang, hay thay đổi cơ chế đóng mở (cuộn thay vì gập)* được Tòa đánh giá là **tiểu tiết (minor details)**, không đủ để làm thay đổi ấn tượng tổng thể và không giúp thoát khỏi cáo buộc xâm phạm.

3. Kết quả phán quyết

- **Lệnh cấm:** BRN bị cấm sản xuất, kinh doanh, nhập khẩu các mẫu túi vi phạm trên toàn lãnh thổ Hà Lan (đối với quyền tác giả) và các biện pháp liên quan đến Kiểu dáng Cộng đồng (có hiệu lực rộng hơn).
- **Thu hồi:** Buộc BRN phải gửi thư yêu cầu khách hàng chuyên nghiệp trả lại hàng tồn kho.
- **Chế tài:** Áp dụng mức phạt tiền (*penalty payment*) lên tới 100.000 EUR và buộc BRN thanh toán toàn bộ chi phí tố tụng cho Basil (~16.000 EUR).

4. Tòa án bác quan điểm của Bị đơn cho rằng kiểu dáng túi xe đạp chỉ thuần “Tính năng kỹ thuật”: Tại sao?

Trong các tranh chấp về kiểu dáng công nghiệp đối với sản phẩm ứng dụng (như túi, giày, nội thất), “tính năng kỹ thuật” luôn là lập luận phản biện của Bị đơn. Vụ kiện Basil vs. BRN là một ví dụ điển hình cho thấy Tòa án Hà Lan (và rộng hơn là án lệ EU) xử lý lập luận này như thế nào.

Miles:

Soho:

BO 204 N en BO 204 V

[1] Lập luận của Bị đơn (BRN): "Hình thức tuân theo Chức năng" (Form follows Function)

Để phủ nhận hành vi xâm phạm và cố gắng thu hẹp phạm vi bảo hộ của Nguyên đơn, BRN đã xây dựng hệ thống lập luận dựa trên tính chất "đồ vật sử dụng" (utilitarian object) của túi xe đạp:

- **Sự chi phối của công năng:** BRN lập luận rằng thiết kế của các mẫu túi (Miles, Soho) bị quy định (dictated) bởi chức năng kỹ thuật của sản phẩm. Cụ thể, túi phải có hình dạng nhất định để chứa đồ, phải có cơ chế đóng mở để bảo vệ vật dụng, và quan trọng nhất là phải gắn được vào xe đạp.

- **Hạn chế về tự do thiết kế:** Bị đơn cho rằng do các [yêu cầu kỹ thuật](#) khắt khe này, "mức độ tự do của nhà thiết kế" (designer's freedom) là rất thấp. Nhà thiết kế không có nhiều lựa chọn khác ngoài việc tạo ra hình dáng như vậy.
- **Hệ quả pháp lý mong muốn:** BRN muốn Tòa án công nhận rằng vì mức độ tự do thấp, nên chỉ cần sản phẩm của họ có những khác biệt nhỏ (như thêm logo, thay đổi màu đường chỉ may, thêm phản quang) là đủ để tạo ra sự khác biệt và không bị coi là xâm phạm. Họ cho rằng các điểm giống nhau giữa hai bên là do "bắt buộc phải thế về mặt kỹ thuật" chứ không phải do sao chép.

[2] Phân tích và Phán quyết của Tòa án: Sự tồn tại của "Lựa chọn Sáng tạo"

Tòa án Quận Hague đã bác bỏ lập luận trên của BRN thông qua quy trình đánh giá hai bước chặt chẽ:

Bước 1: Kiểm tra các kiểu dáng đã biệt để xác định "Tự do thiết kế": Tòa án thừa nhận rằng túi xe đạp có những hạn chế kỹ thuật nhất định (ví dụ: phải gắn được lên xe). Tuy nhiên, Tòa án đã nhìn vào thực tế thị trường ("kho tàng kiểu dáng") và nhận thấy:

- Có vô số các mẫu túi xe đạp khác nhau đã tồn tại.
- Cùng một chức năng "chứa đồ và gắn lên xe", nhưng các hãng khác nhau có cách thể hiện hình khối, nắp túi, và khóa cài hoàn toàn khác nhau.
- **Kết luận:** Điều này chứng minh rằng chức năng kỹ thuật **không** bắt buộc nhà thiết kế phải làm ra chiếc túi y hệt như mẫu Miles hay Soho.

Bước 2: Chỉ ra các yếu tố thẩm mỹ phi kỹ thuật: Tòa án chỉ ra cụ thể các chi tiết mà Basil đã thực hiện "lựa chọn sáng tạo" chứ không phải do kỹ thuật ép buộc:

- **Hình dáng (Shape):** Việc chọn hình dáng thon gọn, bo tròn (như Miles) hay hình hộp chữ nhật vát góc (như Soho) là lựa chọn thẩm mỹ, không phải yêu cầu kỹ thuật.
- **Cơ chế đóng (Closure):** Vị trí khóa cài ở giữa, kết hợp với dải dây chạy dọc xuống đáy là một bố cục thiết kế đặc trưng, không phải là cách duy nhất để đóng túi.
- **Đường nét trang trí (Design Lines):** Các đường may tạo hình, các dải trang trí quanh nắp túi là yếu tố thuần túy thẩm mỹ, không phục vụ chức năng kỹ thuật nào bắt buộc.

Phán quyết: Tòa kết luận rằng mức độ tự do của nhà thiết kế đối với túi xe đạp là **LỚN**. Vì tự do lớn, [phạm vi bảo hộ](#) của kiểu dáng gốc sẽ rộng. Do đó, những thay đổi nhỏ nhặt của BRN không đủ để giúp họ thoát khỏi cáo buộc xâm phạm.

[3] Các Nguyên tắc Pháp lý cốt lõi dưới góc độ "Kiểu dáng công nghiệp"

Từ phán quyết này, có thể rút ra 4 nguyên tắc quan trọng trong việc đánh giá yếu tố "tính năng kỹ thuật" tại Châu Âu:

Nguyên tắc 1: Sự tồn tại của giải pháp thay thế (Alternative Designs Doctrine): Nếu cùng một chức năng kỹ thuật có thể đạt được bằng nhiều hình dáng/kết cấu khác nhau, thì hình dáng cụ thể đó không bị coi là "do kỹ thuật quy định". Nếu đối thủ cạnh tranh có thể làm ra sản phẩm khác đi mà vẫn hoạt động tốt, thì thiết kế của bạn mang tính thẩm mỹ và được bảo hộ.

Nguyên tắc 2: Quy tắc Tỷ lệ nghịch (Inverse Proportionality Rule): Đây là công thức quan trọng nhất trong tranh tụng kiểu dáng:

- **Tự do thiết kế CAO** (ít ràng buộc kỹ thuật) -> Phạm vi bảo hộ **RỘNG**. (Bên vi phạm phải làm sản phẩm khác biệt rất nhiều mới không vi phạm).
- **Tự do thiết kế THẤP** (nhiều ràng buộc kỹ thuật) -> Phạm vi bảo hộ **HẸP**. (Chỉ cần khác biệt nhỏ là đủ để thoát vi phạm).
- *Trong vụ này:* Vì tự do thiết kế cao -> Bảo hộ rộng -> BRN sao chép dù có sửa đổi nhỏ vẫn vi phạm.

Nguyên tắc 3: Tách bạch giữa "Ý tưởng" và "Biểu hiện": Luật không bảo hộ "ý tưởng" về một chiếc túi có nắp cuộn (rolling top) hay khóa bấm. Nhưng luật bảo hộ cách "biểu hiện" cụ thể của nắp cuộn đó (tỷ lệ, đường cong, cách phối hợp với khóa). Việc viện dẫn "xu hướng chung" (như nắp cuộn đang hot) không biện minh cho việc sao chép y nguyên cách thể hiện của người khác.

Nguyên tắc 4: Phương pháp so sánh tổng hợp (Synthetical Comparison): Khi đánh giá tính năng kỹ thuật và hành vi xâm phạm, không được mổ xẻ sản phẩm thành từng mảnh rời rạc (cái khóa, cái dây, cái túi) để nói từng cái đều có chức năng. Phải nhìn vào sự kết hợp của các yếu tố đó. Một chiếc khóa có thể là kỹ thuật, nhưng vị trí đặt khóa, màu sắc khóa và cách nó tương tác với đường may trên túi tạo nên "ấn tượng tổng thể" được bảo hộ.

5. Chiếc túi vẫn được bảo hộ quyền tác giả - Tại sao?

Trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ, việc bảo hộ quyền tác giả cho các [sản phẩm ứng dụng](#) (như túi xách, đèn, nội thất) thường khó khăn hơn so với các tác phẩm nghệ thuật thuần túy (tranh, nhạc). Vụ kiện Basil vs. BRN đã cung cấp một bài học điển hình về cách Tòa án Hà Lan áp dụng tiêu chuẩn Châu Âu để bảo hộ một thiết kế dưới góc độ quyền tác giả.

[1] Lập luận của Bị đơn (BRN): Chiến thuật "Phân tách và hạ thấp giá trị"

Để phủ nhận quyền tác giả của mẫu City Shopper, BRN đã sử dụng chiến thuật phổ biến là "chia nhỏ để bẻ gãy" (deconstruction):

- **Tách rời từng bộ phận:** BRN lập luận rằng từng chi tiết riêng lẻ của chiếc túi City Shopper đều đã tồn tại từ trước hoặc rất thông dụng. Ví dụ: hình dáng chữ nhật là phổ biến, nắp gấp kiểu phong bì là bình thường, dải dây chạy dọc cũng đã có người làm.
- **Viện dẫn "Kho tàng kiểu dáng" (Design Heritage) (Tham chiếu tới nguồn tư liệu kiểu dáng):** Bị đơn đưa ra các bằng chứng (GP14) cho thấy các yếu tố này đã xuất hiện rải rác ở nhiều sản phẩm khác nhau trên thị trường.
- **Kết luận của Bị đơn:** Vì không có chi tiết nào là mới mẻ hay độc đáo, nên tổng thể chiếc túi không đạt chuẩn "[tính nguyên gốc](#)" (originality) để được bảo hộ quyền tác giả. Nó chỉ là sự lắp ghép các thành phần có sẵn.

[2] Phân tích và Phán quyết của Tòa án dưới góc độ "bản quyền"

Tòa án đã bác bỏ cách tiếp cận "phân tách rời rạc" của BRN và áp dụng cách nhìn tổng thể (holistic view) dựa trên án lệ *Infopaq* của EU:

- **Bản chất của "Tính nguyên gốc" (Originality) trong tác phẩm ứng dụng:** Tòa án khẳng định: Một tác phẩm được bảo hộ không nhất thiết phải bao gồm các yếu tố hoàn toàn mới chưa từng xuất hiện. Điều kiện tiên quyết là tác phẩm đó phải là "**sáng tạo trí tuệ riêng của tác giả**". Sự sáng tạo này thể hiện qua việc tác giả thực hiện các **lựa chọn tự do** (free choices) trong việc kết hợp các yếu tố.
- **Sự kết hợp cụ thể (Specific Combination) là yếu tố quan trọng:** Tòa án thừa nhận rằng các yếu tố như *hình chữ nhật, nắp phong bì, dải da PU, hay đường chỉ may* có thể được coi là **thông dụng** hoặc **đã hiện hữu trong thực tiễn** nếu đứng một mình. Tuy nhiên, Tòa nhấn mạnh: BRN đã không thể chỉ ra **một chiếc túi duy nhất** trong quá khứ có chứa **trọn vẹn tất cả** các yếu tố đó được sắp xếp y hệt như City Shopper. **Do đó**, chính sự lựa chọn cụ thể các yếu tố này và cách sắp xếp chúng lại với nhau (tỷ lệ, vị trí, tương quan) đã tạo nên một diện mạo riêng biệt. Sự kết hợp đó chính là dấu ấn cá nhân của tác giả, và do đó, nó được bảo hộ quyền tác giả.
- **Phạm vi bảo hộ (Scope of Protection): Hẹp nhưng Đủ** Tòa án cũng đưa ra một nhận định rất tinh tế: Vì City Shopper được tạo thành từ các yếu tố phổ biến, nên phạm vi bảo hộ của nó là "**hạn chế**" (limited). Điều này có nghĩa là Basil không thể ngăn cản người khác làm túi hình chữ nhật hay túi có nắp gấp. Nhưng "hạn chế" không có nghĩa là "vô hiệu". Phạm vi này đủ để ngăn chặn các hành vi sao chép **gần như nguyên bản** (như mẫu BO 205 của BRN). Khi đối thủ sao chép chính xác "công thức kết hợp" đó, họ đã xâm phạm quyền tác giả.

[3] Các Nguyên tắc Pháp lý cốt lõi dưới góc độ "Bản quyền"

Từ phán quyết về mẫu City Shopper, có thể đúc kết 4 nguyên tắc cho các nhà thiết kế và doanh nghiệp khi xác lập quyền tác giả cho sản phẩm ứng dụng:

- **Nguyên tắc 1: Tổng thể lớn hơn tổng các bộ phận (The Whole is Greater than the Sum of its Parts):** Trong [luật bản quyền](#), 1 + 1 có thể bằng 3. Bạn có thể lấy những nguyên liệu cũ (A, B, C) nhưng nếu bạn sắp xếp chúng theo một trật tự độc đáo (A-C-B với tỷ lệ X), kết quả đó là một tác phẩm nguyên gốc. Tòa án sẽ xét xử dựa trên **ấn tượng tổng thể của sự kết hợp**, chứ không xét xử từng chi tiết rời rạc.
- **Nguyên tắc 2: Sự sụp đổ của lập luận "Ghép hình" (Mosaic Approach):** Bị đơn không thể phủ nhận quyền tác giả của bạn bằng cách nói: "*Cái quai này giống túi năm 1990, cái nắp này giống túi năm 2000*". Trừ khi họ tìm được **một sản phẩm duy nhất** trong quá khứ giống hệt thiết kế của bạn, còn không, sự kết hợp của bạn vẫn là nguyên gốc.
- **Nguyên tắc 3: Bảo hộ "Mỏng" (Thin Copyright):** Đối với các tác phẩm được tạo nên từ các yếu tố cơ bản/phổ biến, lớp bảo vệ bản quyền là "mỏng". Bạn chỉ có thể thắng kiện nếu đối thủ sao chép y hệt hoặc rất sát với thiết kế của bạn. Nếu đối thủ thay đổi đáng kể cách sắp xếp hoặc tỷ lệ, họ có thể thoát tội (khác với các tác phẩm có tính sáng tạo cao, nơi phạm vi bảo hộ rộng hơn nhiều).
- **Nguyên tắc 4: Ngưỡng bảo hộ thấp (Low Threshold for Originality):** Vụ việc khẳng định xu hướng của EU: Ngưỡng để đạt được quyền tác giả là khá thấp (chỉ cần là sáng tạo riêng, không cần phải là kiệt tác nghệ thuật hay mới tinh). Điều này khích lệ các doanh nghiệp mạnh dạn yêu cầu thực thi quyền tác giả đối với các sản phẩm thương mại thông thường, miễn là họ chứng minh được mình đã tự thiết kế (không sao chép).

Lời kết

Dưới góc nhìn thực tiễn, vụ Basil vs. BRN là một án lệ điển hình về cách hệ thống pháp luật Châu Âu vận hành khi **bảo hộ kép** được kích hoạt đúng cách. Nếu chỉ trông chờ vào một cơ chế duy nhất, doanh nghiệp rất dễ bị "bẻ gãy" ở những điểm yếu kỹ thuật (như tranh luận về tính mới, tính khác biệt đáng kể). Khi đó, quyền tác giả đóng vai trò như một cơ sở pháp lý quan trọng, bảo vệ phần "hòn cốt" sáng tạo của thiết kế - tức ấn tượng tổng thể và cách kết hợp các yếu tố tạo hình - ngay cả khi từng chi tiết riêng lẻ có thể đã xuất hiện trong "kho tàng kiểu dáng" trước đó.

Đồng thời, phán quyết này gửi đi một thông điệp rõ ràng đối với xu hướng "sao chép thông minh" trên thị trường: Việc thay logo, đổi màu chỉ, thêm đai phản quang hay điều chỉnh nhẹ cơ chế đóng mở... không đủ để vô hiệu hóa trách nhiệm xâm phạm nếu **ấn tượng tổng thể** mà sản phẩm tạo ra đối với người dùng liên quan vẫn bám sát thiết kế gốc. Nói cách khác, Tòa án nhìn vào "linh hồn" của thiết kế chứ không chỉ đếm số lượng chi tiết được chỉnh sửa. Đây là cảnh báo trực diện đối với những doanh nghiệp chọn chiến lược "đi sát rìa" pháp luật trong khai thác thiết kế của đối thủ.

Về chiến lược tranh tụng, Basil đã thành công không phải vì diễn giải câu chữ một cách khéo léo, mà vì chứng minh được rằng **"mức độ tự do thiết kế" trong ngành hàng túi xe đạp là cao**, qua đó mở rộng tối đa phạm vi bảo hộ cho kiểu dáng của mình. Khi Tòa án chấp nhận rằng nhà thiết kế có rất nhiều phương án thay thế hợp lý về mặt kỹ thuật, lập luận "bắt buộc phải giống vì công năng" của BRN sụp đổ. Từ đó, những khác biệt nhỏ mà Bị đơn dựa vào để bào chữa bị "giảm trọng lượng" rõ rệt trong phép so sánh pháp lý.

Với 15 năm hoạt động và khẳng định vị thế vững chắc trong lĩnh vực Sở hữu Trí tuệ, **KENFOX IP & Law Office** đã đồng hành cùng hàng ngàn doanh nghiệp trong và ngoài nước thiết lập các cơ chế bảo hộ pháp lý kiên cố. Chúng tôi không chỉ giúp bạn xác lập quyền đối với Kiểu dáng, Nhãn hiệu, Bản quyền mà còn cung cấp các giải pháp thực thi quyền quyết liệt để chống lại các hành vi sao chép tinh vi nhất.

By Nguyễn Vũ Quân | Partner, IP Attorney
Đào Thị Thúy Nga | Senior Patent Attorney
Nguyễn Thị Kim Anh | Patent Executive

Contact

KENFOX IP & Law Office

Building No. 6, Lane 12/93, Chinh Kinh Street, Nhan Chinh Ward, Thanh Xuan District, Hanoi, Vietnam

Tel: +84 24 3724 5656

Email: info@kenfoxlaw.com / kenfox@kenfoxlaw.com